Časopis pro pěstování matematiky

Zemřel člen korespondent ČSAV profesor Jiří Fábera

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 104 (1979), No. 1, 101--103,105--106

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/118004

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1979

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* http://project.dml.cz

Časopis pro pěstování matematiky, roč. 104 (1979), Praha

ZPRÁVY

ZEMŘEL ČLEN KORESPONDENT ČSAV PROFESOR JIŘÍ FÁBERA

Dne 18. června 1978 zemřel v Praze ve věku pouhých 48 let po krátké a zákeřné nemoci přední československý matematik, člen korespondent ČSAV prof. RNDr. Jiří Fábera, CSc., profesor Českého vysokého učení technického, ředitel Matematického ústavu Československé akademie věd a vedoucí katedry matematiky elektrotechnické fakulty ČVUT.

Jiří Fábera se narodil 21. dubna 1930 v Božanově u Broumova v rodině lesníka. Jeho rodinné prostředí, kolektiv dětí lesních dělníků, mezi nimiž vyrůstal, i válečné události předurčily jeho další společenské zaměření a ovlivnily jeho další život. Od roku 1941 studoval na reálném gymnáziu v Broumově a studium ukončil v roce 1949 maturitou. Téhož roku vstoupil na tehdejší přírodovědeckou fakultu Karlovy univerzity v Praze, kde studoval nejprve kombinaci matematika-fyzika, v posledních dvou letech pak speciální větev matematická analýza. Vysokoškolské studium ukončil v roce 1953 státní závěrečnou zkouškou a nastoupil jako asistent na tehdejší katedru matematiky a deskriptivní geometrie elektrotechnické fakulty ČVUT v Praze. Zde se zapojil s velkým elánem do práce jak na poli pedagogickém, tak vědeckém. V roce 1956 byl ustanoven odborným asistentem. Od roku 1955 byl trvale pověřován přednášením. Vedle toho působil v letech 1962–1965 v rámci bývalé tzv. volné katedry matematiky při ČVUT; v rámci této katedry přednášel teorii množin, obecnou topologii, teorii míry a integrálu a teorii integrálu v euklidovských prostorech. V této době též vypracoval první osnovy předmětu Teorie informace a přednášel tento předmět v letech 1960–1968. Dále vedl v letech 1966 až 1970 přednášky pro zvláště nadané studenty na elektrotechnické fakultě ČVUT z oborů funkcionální analýza, tenzorová algebra a teorie kódování. Přednášky měl Jiří Fábera vždy pečlivě promyšleny a připraveny tak, že posluchači mohli porozumět i nejmodernějším a velmi složitým matematickým disciplínám. U svých posluchačů byl proto velmi oblíben. Jeho zásluhou se zmodernizovalo pojetí vyučování matematice na elektrotechnické fakultě, byly zařazeny některé nové partie jako např. Lebesgueův integrál. Věnoval velkou pozornost exaktnějšímu přístupu k výkladu orientovaných křivkových a plošných integrálů a integrálních vět typu věty Stokesovy. Autorsky se podílel na zpracování řady vysokoškolských učebnic a skript.

Po získání vědecké hodnosti kandidáta fyzikálně-matematických věd a úspěšné habilitaci byl v roce 1966 jmenován docentem matematiky. V této době též zastává funkci vedoucího kabinetu na katedře. Po jednoroční odborné a vědecké stáži v Matematickém ústavu ČSAV se ujímá v roce 1970 vedení katedry matematiky na elektrotechnické fakultě a v témže roce je zvolen vědeckou radou fakulty do funkce proděkana pro politicko-výchovnou práci. K 1. září 1972 byl jmenován řádným profesorem matematiky na ČVUT.

Prof. Fábera se vždy s velkým zanícením věnoval otázkám pedagogického procesu. Nových kvalit dosáhla tato jeho činnost po roce 1970, kdy se ve funkci předsedy celostátní předmětové rady pro matematiku na elektrotechnických fakultách a předsedy poradního sboru rektora ČVUT pro matematiku účastnil práce na vypracování koncepce modernizace výuky matematiky na ČVUT i na ostatních vysokých školách technických v ČSSR. Projekt nové československé výchovně-vzdělávací soustavy byl, možno-li to tak říci, jeho koníčkem; k naplňování tohoto projektu dovedl přitáhnout řadu svých spolupracovníků jak ve školství, tak v ČSAV.

Dnem 1. června 1976 byl profesor Fábera jmenován ředitelem Matematického ústavu ČSAV, přičemž zároveň působil i nadále jako vedoucí katedry na elektrotechnické fakultě ČVUT. Matematický ústav pro něj nebyl novým pracovištěm; již od roku 1962 úzce spolupracoval s tehdejším ředitelem ústavu, členem korespondentem ČSAV Vladimírem Knichalem, který měl značný vliv i na další odborné zaměření Jiřího Fábery, a také s řadou dalších pracovníků ústavu ho pojily odborné i osobní vztahy. S ústavem se proto velice rychle sžil a ve funkci ředitele se výrazně podílel na utváření dalšího profilu a zaměření tohoto pracoviště. Úspěšně navázal na předchozí dobré tradice ústavu a jedním z podstatných rysů jeho působení je značné sblížení ústavu s vysokými školami a se školstvím vůbec; výsledkem je mj. uzavření dohod o spolupráci s Českým vysokým učením technickým, s matematicko-fyzikální fakultou Univerzity Karlovy a s Vysokou školou strojní a elektrotechnickou v Plzni. Zkušenosti a styl práce, který si na nové pracoviště přinesl ze svého předcházejícího působiště na vysoké škole, se výrazně kladně odrazily i v činnosti Matematického ústavu. Profesor Fábera se i v ČSAV zapojil do řady funkcí; byl jmenován předsedou Čs. národního komitétu matematického, stal se členem vědeckého kolegia matematiky ČSAV. V prosinci 1977 byl zvolen členem korespondentem ČSAV.

Přes své velké pracovní zatížení si prof. Fábera našel vždy čas na společensky angažovanou činnost. Byl komunistou a zásadový stranický přístup uplatňoval při řešení všech problémů; aktivně se účastnil politické práce na vysokých školách a později i v ČSAV v různých funkcích stranických i v různých společenských organizacích. V roce 1959 byl např. jako delegát ČSM na Světovém festivalu mládeže a studenstva ve Vídni, v období 1962–63 pracoval ve funkci předsedy ZV ROH elektrotechnické fakulty ČVUT, v roce 1975 byl zvolen do ústředního výboru Jednoty čs. matematiků a fyziků. Jeho aktivita a zásluhy na poli odborném, pedagogickém i společenském byly oceněny Zlatou medailí ČVUT, Felberovou medailí II. stupně, Pamětní medailí SVŠT Bratislava, Pamětní medailí FJFI ČVUT Praha, Medailí I. stupně MFF UK Praha.

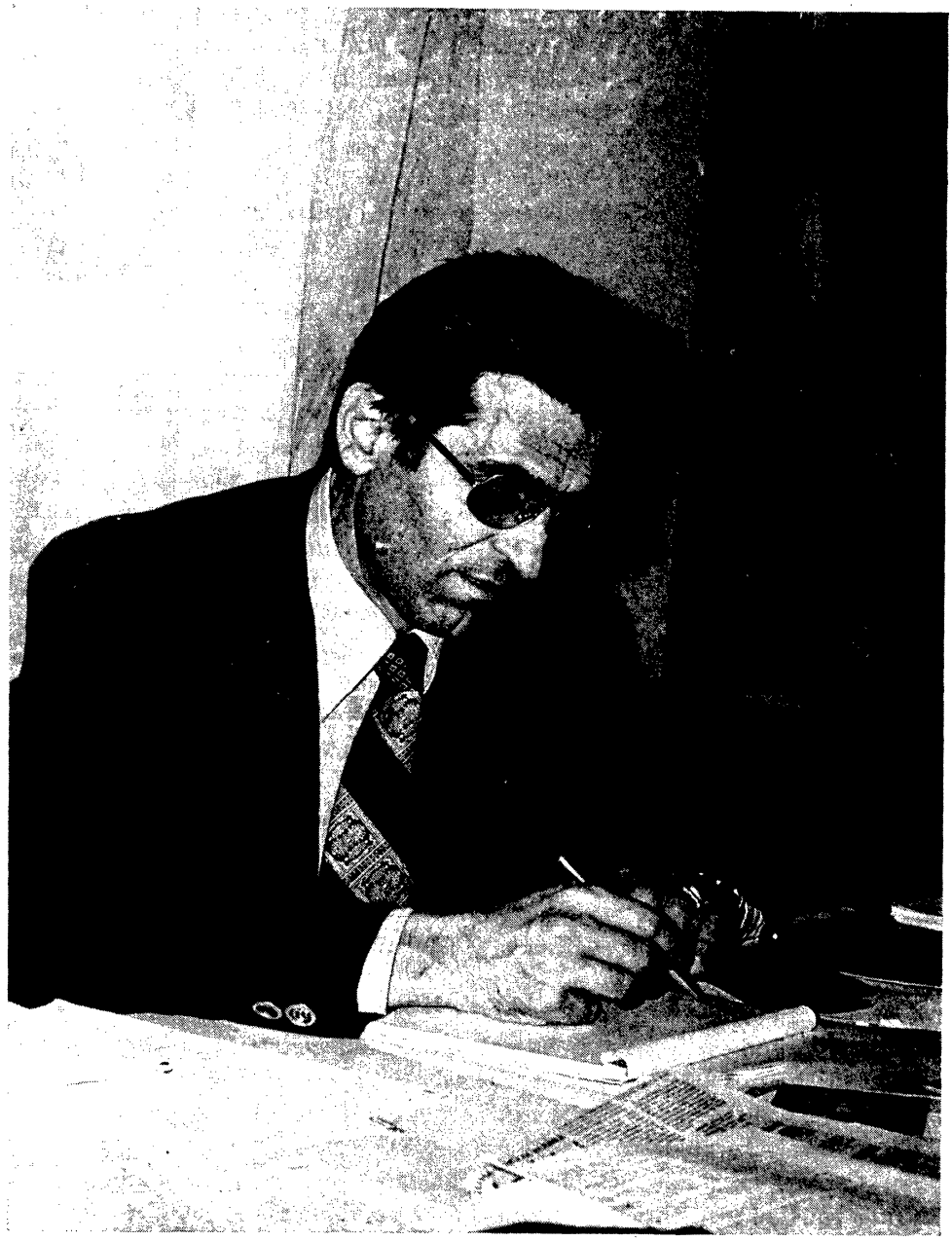

Prof. RNDr. JIŘÍ FÁBERA, CSc., člen korespondent ČSAV

Vědecké práce, které Jiří Fábera uveřejnil, dávají jen velmi kusý a nedokonalý obraz šíře jeho vědeckých zájmů a jeho odborné činnosti. Jeho odborná a vědecká práce zasahuje do řady oblastí matematické analýzy, ale i do algebry a do jiných matematických disciplín. Vědecké práce prof. Fábery lze rozdělit do tří tématických celků. Nejprve se věnoval algebraizaci abstraktní teorie míry a integrálu podle Carathéodoryho. Na toto téma zpracoval též svou habilitační práci, v níž studuje kartézské násobení měrových funkcí na Booleových σ-algebrách; dokázal, že obecně není možné definovat analogii kartézského součinu měr, a výsledky, jichž v této problematice dosáhl, značně přispívají k rozpracování tématiky zavádění měr na Booleových algebrách. Od algebraické teorie míry je přirozený přechod k druhému tématickému celku: místo Booleovy σ-algebry množin je možno uvažovat obecnější strukturu – např. svaz podprostorů vektorového prostoru nebo Hilbertova prostoru. Takové zobecnění není samoúčelné a má význam pro kvantovou mechaniku, kde se uvažují i struktury obecnější než svaz. Přirozenou otázkou je, kdy takovou strukturu lze vnořit do Booleovy algebry – to je problém skrytých parametrů v kvantové mechanice. Tomuto tématu jsou věnovány některé jeho další časopisecké práce. Také příspěvek k axiomatice kvantové mechaniky pro konferenci v Gabrovu spadá do tohoto tématického celku. Tyto práce a výsledky jsou východiskem dílčího úkolu Státního programu základního výzkumu o metodách funkcionální analýzy v kvantových teoriích, jehož odpovědným řešitelem profesor Fábera byl. K řešení tohoto úkolu založil na elektrotechnické fakultě v roce 1971 seminář, v němž vychoval řadu mladých matematiků. Mnoho jeho myšlenek a námětů zpracovali jeho spolupracovníci, a tak byl profesor Fábera iniciátorem několika desítek dalších vědeckých prací. Přitom se projevoval jeho velký odborný přehled a výborné organizátorské schopnosti. Poslední téma prací prof. Fábery souvisí úzce s jeho působením na elektrotechnické fakultě: jde o práce věnované Fourierově integrálu a jeho aplikacím při studiu signálů, v nichž studuje oprávněnost definice spektra signálu Fourierovou transformací a obor použitelnosti tzv. Kotelnikovova teorému. I toto téma, které zpracoval ve své kandidátské disertaci, bylo zdrojem inspirace pro řadu prací jeho spolupracovníků.

Jiří Fábera jako přední organizátor našeho matematického života zasahoval svou působností i do řady dalších oblastí. Zmiňme se zde alespoň o jeho podílu na matematické ediční činnosti jako překladatele a lektora, o jeho rozsáhlé oponentské a recenzní činnosti, o jeho členství v komisích pro obhajoby disertačních prací, o jeho podílu na organizaci vědecké práce jako člena Rady stěžejního úkolu I-5 i jako odpovědného řešitele dvou dílčích úkolů Státního programu základního výzkumu. Aktivně se účastnil vědeckých konferencí u nás i v zahraničí, byl pravidelným aktivním účastníkem konferencí o matematice na vysokých školách technických, ekonomických a zemědělských, našel si čas k přednáškám na půdě Jednoty čs. matematiků a fyziků v Klubu školství a kultury ROH i jinde.

Jiří Fábera byl společenský člověk veselé a optimistické povahy. Vždy si našel čas, poradil a obětavě pomohl, když se na něho některý spolupracovník obrátil ať už

v odborné či osobní záležitosti. Nelze ani pominout skutečnost, že byl vzorným otcem rodiny a že svým třem dcerám věnoval maximální péči. Jeho velkou zálibou byla hudba a divadlo, zvláště opera, jejímž byl velkým znalcem; v mládí vážně uvažoval i o dráze operního pěvce. Protiváhou jeho duševním a uměleckým zájmům byla záliba v myslivosti, i když se v posledních letech mohl této činnosti věnovat pro nedostatek času jen velmi málo.

Československé školství a věda a československá matematika utrpěly nečekaným odchodem profesora Fábery velmi citelnou a těžko nahraditelnou ztrátu. Jeho rodina a široký kolektiv spolupracovníků bude dlouho postrádat obětavého otce rodiny, přítele a rádce, pilného pracovníka a charakterního člověka Jiřího Fáberu.

Kolektiv pracovníků
Matematického ústavu ČSAV
a katedry matematiky
elektrotechnické fakulty ČVUT